

До спеціалізованої вченої ради
Д 41.053.06 по захисту дисертацій на здобуття
наукового ступеня доктора політичних наук
в Державному закладі «Південноукраїнський
національний університет імені К.Д. Ушинського»

В І Д Г У К

офіційного опонента

на дисертаційне дослідження

Світлани Вадимівни Коч

**«Транскордонні простори та спільноти в політичному процесі:
кліважі локальності»,**

подане на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук за
спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси

Досвід транскордонної співпраці нараховує вже декілька десятків років, і починаючи з середини ХХ століття він проявляється в формуванні механізмів багаторівневого управління, гнучкої нормативно-правової бази, яка постійно удосконалюється разом зі змінами форматів взаємовідносин між суб'єктами політичної взаємодії.

В Європейському просторі транскордонна взаємодія стала умовою та результатом інтеграційних процесів, які відбуваються за участю держав-членів та держав-сусідів Європейського Союзу. Від моменту створення у 60-х роках ХХ століття перших в історії євро регіонів: Регіо Басілієнсіс між Францією та Німеччиною, та Нестос-Места на греко-болгарському кордоні, транскордонне співробітництво перетворилося не тільки на один з найпотужніших чинників процесу європейської економічної та політичної інтеграції чи інструментів розвитку прикордонних територій країн Європи, але також постало формою вирішення проблем навколо «спірних територій» між державами, розглядалося в якості форми відновлення інтеграції споріднених народів.

форм транскордонного співробітництва під патронатом структур Європейського Союзу.

Дослідження транскордонних систем набуло особливої актуальності одночасно з трансформацією глобалізаційних процесів, які не тільки поставили під сумнів значення будь-яких кордонів, але і стали каталізатором змін формату участі в політичних процесах націй-держав.

На відміну від процесів регіоналізації кінця ХХ століття, які були орієнтовані на взаємодію між державами, процеси регіоналізації на початку ХХІ століття відбуваються за участю множини державних та недержавних акторів, які мають відношення до процесу глобального переструктурування політичної системи, а саме обумовлюють трансформацію політичного простору, створюючи умови для його нових форм та форматів.

Ці процеси стали предметом уваги Коч. Світлани Вадимівни в дисертаційному дослідженні, метою якого визначено: «виявлення системних трансформацій транскордоння як простору соціально-політичної дії та ремодуляції локальних спільнот в умовах глокалізації».

Актуальність представленого дослідження підкреслена не тільки науковими завданням щодо визначення нових просторів політичної взаємодії, але і практичними питаннями, які пов'язані: з механізмами адаптації національних держав до нових викликів та конкурентів в просторі соціально-економічних та політичних відносин; з новими формами позиціонування регіональних груп в соціально-політичному просторі; з практиками інструменталізації регіональних ідентичностей, тощо. С. В. Коч визначає такі практичні положення роботи як: формування алгоритмів іміджевої політики регіонів, практики політичної участі локальних суб'єктів політичного процесу, створення механізмів конструювання регіональних ідентичностей та способи модифікації форм впливу на динаміку ідентифікаційних процесів в локальних просторах, тощо.

В дисертації автор представляє транскордоння як «результат глобального перемасштабування простору та глокалізації, обумовлених

процесами деісрархізації, деетатизації та детериторіалізації політичних систем в епоху Постмодерну». Так, автор аналізує дві форми транскордонної взаємодії. Перша виникає як форма міждержавних відносин в просторі прикордонних контактів і в умовах центр-периферійних систем, а друга як мережева система взаємодії, яка забезпечує комунікацію акторів різної природи та таксономічних рівнів.

Новизну дослідження Коч С. В. формує також комплекс застосованих методів, а саме методів акторно-мережевої теорії та методів критичної геополітики. Їх застосування дозволило автору простежити утворення нових соціальних і політичних локусів в умовах контакту модерного та постмодерного просторів, коли унікальні актори мережевих систем взаємодіють з універсальними акторами та інститутами модерну. Заслугує на увагу теза автора про неможливість зведення різноманіття локальних феноменів до проявів первинного рівня – соціальних, культурних, політичних.

Визначаючи простір реалізації політичної дії як результат політичного менеджменту та конструктивізму, автор, на прикладі локальних груп в прикордонних просторах країн Східної Європи, аналізує процеси конструювання образів простору та образів геополітичної дії, визначає технології та наслідки гуманітарних та соціальних інтервенцій; конструювання «уявних спільнот», процеси їх територіалізації та історіалізації.

Інтерес викликають роздуми автора про те, що простір вже не є виключно умовою діяльності політичних акторів, об'єктивною умовою, сценою, де відбуваються події. С. В. Коч зазначає, що у зв'язку з виходом на політичну арену нових суб'єктів (малих груп, локальних спільнот, діаспор, тощо) регіональний простір набув рис соціального конструкту та політичного інструменту, завдяки якому впроваджуються соціальні стратегії та лобістські практики спільнот.

Структура дисертації обумовлена поставленими завданнями та метою роботи. *Розділ 1 «Транскордоння: феноменологія простору та соціально-політичних практик»* складається з чотирьох підрозділів, в яких представлено аналіз та концептуальний розвиток основних операційних понять: «кордон», «прикордоння», «транскордоння», «локальна група», визначені феноменологічні характеристики локальних груп та їх політичних практик в умовах транскордоння. Автор визначає умови модифікації структури контактних просторів та систем, визначає політичні теорії, які свідчать про перетворення транскордоння у самостійний об'єкт дослідження, та політичні технології, які демонструють набуття транскордонним простором та його суб'єктами якостей суб'єктів політичної дії.

Соціальну структуру транскордонних систем, особливості соціально-політичних практик локальних інститутів, мереж та системи внутрішніх і зовнішніх контактів, що формують прикордонний режим представлено в *Розділі 2 «Соціальний порядок транскордонного простору: структурно-функціональний аналіз»*, який складається з чотирьох підрозділів. С. В. Коч представила аналіз процесів взаємовпливу прикордонних режимів на соціальні практики та структуру груп, їх інституціалізацію, варіативність та процес формування соціального простору локальними групами.

Заслуговує на увагу висновок С. В. Коч про локальні групи як соціальний феномен, який своїми просторовими компетенціями створює «соціальне місце», соціальну історію, моделює форми соціально-політичної взаємодії. Автор визначає, що, як домінуючий тип суб'єктів транскордоння, локальні групи забезпечують соціальний порядок в умовах кризової прикордонної ситуації.

Умови і процес набуття суб'єктності локальними спільнотами в транскордонні досліджено в *Розділі 3 «Локальні спільноти прикордоння як суб'єкти політики: онтологічний аналіз»*. Інтерес викликає дослідження варіативності ідентифікаційних процесів в просторах суміжних і рухливих політичних кордонів. Важливим, на наш погляд, є визначення зв'язку між

уявним образом прикордоння, який транслює група та її ідентифікаційними стратегіями. Автор визначає, що просторові уявлення можуть прискорювати або сповільнювати вироблення рішень або бути чинниками прийняття політичних рішень.

Аналіз міжгрупової соціально-політичної комунікації в транскордонні, її політичних, історичних і культурних умов представлено в *Розділі 4 «Соціально-політичне позиціонування локальних спільнот в транскордонних просторах»*. Аналізуючи позиціонування груп в просторі, автор спирається на аналіз регіонального порядку в прикордонні, визначаючи його характеристики як «формально-правову рухомість» та «інституційну еластичність». Важливим є визначення формальних основ інституалізації мережевих транснаціональних систем, які відбуваються під протекторатом інтеграційних процесів організації Європейського Союзу.

Важливим здобутком роботи є визначення практики організації транскордонних просторів в межах Європи. С. В. Коч слушно зазначає, що такі практики є не тільки формою забезпечення інтеграційних процесів, але і способом модифікації національно-державних суб'єктів. Ця теза підкріплена аналізом процесу встановлення транскордонних режимів в Європі, який за визначенням автора пройшов шлях від хронічної нелегітимності прикордонних ситуацій до стану легітимного утворення під протекторатом Ради Європи та Європейського Союзу.

В *Розділі 5 «Локальність в політичних практиках транскордонного простору»* досліджено трансформації політичного процесу за рахунок залучення ресурсів локальних суб'єктів транскордонних просторів на прикладі політик держав, які реалізують їх в просторі Східної Європи.

С. В. Коч визначає, що регіоналізм, як практика розширення національних кордонів, передбачає включення прикордонних регіонів у семіотичний простір національних культур, які розростаються за межі державних кордонів. Важливим, на наш погляд, є ґрунтовний аналіз політичних практик, які застосовують держави по відношенню до етнічних

діаспор та прикордонних просторів, які вважають просторами реалізації своїх національних інтересів.

Визначаючи сучасні інтеграційні процеси як чинники ремодуляції суверенітету модерної держави, автор демонструє на прикладі політики семи держав, нове розуміння простору реалізації національного інтересу за межами державної території. Світлана Вадимівна Коч демонструє як розширене тлумачення концепту «нація» стає формою забезпечення національного інтересу шляхом використання ресурсів споріднених діаспор та просторів, як форми компенсації відцентрових процесів або реалізації постімперських геополітичних амбіцій.

Дисертаційне дослідження Коч С. В. пропонує комплексний погляд на процес реструктуризації просторової системи політичних відносин. Положення роботи широко представлені в індивідуальній монографії, 4 розділах в колективних монографіях, 57 статтях. Зміст автореферату роботи адекватно, послідовно та системно відображає всі положення дисертації, а його оформлення відповідає встановленим вимогам.

Втім, вважаємо за необхідне уточнити деякі питання та положення дисертаційної роботи:

1. У підрозділі 3.3 визначається, що *«форма соціально-політичної організації, що виражена поняттям «діаспора», є зручною для інструменталізації лобізму держав через наднаціональні та неурядові структури»*. На нашу думку, потребує пояснення: по-перше, які форми соціально-політичної організації має на увазі автор, та по-друге, які форми лобістських практик можуть реалізувати держави через такі організації, структури.

2. У підрозділі 2.2 та підрозділі 5.1 автор констатує, що більшість держав Східної Європи, що межують з Україною, трансформують свої національні стратегії розвитку, розширюючи простір національного інтересу та зв'язків за межі території держав. Бажано було б почути авторську думку стосовно причин таких процесів саме в досліджуваному регіоні, адже ми

знаємо, що для більшості з представлених країн процес розбудови національної держави є ключовим чинником політичного розвитку.

3. У підрозділі 3.2 автор, визначаючи специфіку соціально-політичної комунікації в транскордонні, зауважує, що *«унікальною здібністю діаспор є сполучення локальних та глобальних ресурсів»*, а в системі організації соціальної комунікації це проявляється в можливості охоплення глобального політичного простору з метою вирішення соціокультурних проблем окремих діаспорних осередків або участі у вирішенні геополітичних завдань національної держави. Було б цікаво почути думку автора стосовно етнічних діаспор в Україні. Чи можна стверджувати, що вони мають можливості вирішувати свої соціальні проблеми на рівні глобальних політичних просторів та структур та лобіювати інтереси своїх метрополій в Україні?

4. Тенденції розвитку транскордонного співробітництва обумовлюють підвищення значення нової соціально-політичної структури європейського простору як мережі транскордонних регіонів, які постають формами соціально-політичної організації. Хотілось би зрозуміти, чи дійсно, на думку автора, така мережа виступає чинником, що послаблює значення національної держави.

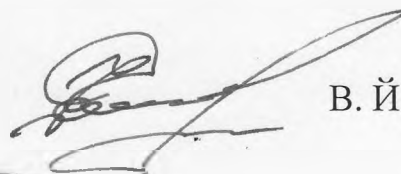
5. Питання щодо регіональних «хронотопів» як одної з ознак наявності регіональної соціальної структури, про які йдеться в підрозділі 1.3.2. Чи може автор пояснити особливості формування таких темпоральних систем в прикордонних регіонах України.

Висловлені питання та уточнення не применшують позитивного враження від дисертаційної роботи.

Отже, дисертаційне дослідження С. В Коч «Транскордонні простори та спільноти в політичному процесі: кліважі локальності» виконано на високому професійному рівні, є оригінальним, завершеним дослідженням, головні результати якого вирізняються науковою новизною. Робота відповідає всім сучасним вимогам МОН України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами та доповненнями,

високому професійному рівні, є оригінальним, завершеним дослідженням, головні результати якого вирізняються науковою новизною. Робота відповідає всім сучасним вимогам МОН України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами та доповненнями, внесеними згідно з Постановою КМУ № 656 від 19.08.2015 р. та № 1159 від 30.12.2015 р.). Автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

Офіційний опонент –
доктор політичних наук, професор,
завідувач кафедри політології
ДВНЗ «Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника»

В. Й. Климончук

